Sosyal Kimlik Teorisi ve Göçmen Kimliğinin Ötekileştirilmesi Süreci: Stereotipleştirmeye Yönelik Psikopolitik Bir Analiz

Social Identity Theory and the Process of Othering Immigrant Identity: A Psychopolitical Analysis on Stereotyping

Mahmut METE
Doktora Öğrencisi., Bursa Uludağ Üniversitesi,
mahmutmetemail@gmail.com
0000-0003-2643-1266

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, iThenticate yazılımı ile taranmış, araştırma yayın ve etiğine aykırılık tespit edilmemiştir.

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using iThenticate, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

CC BY-NC 4.0

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial License altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Copyright ©

Sakarya Üniversitesi, Sakarya/TÜRKİYE

Sakarya University, Sakarya/TURKEY

Atıf/Citation

**Mete, Mahmut . "Sosyal Kimlik Teorisi ve Göçmen Kimliğinin Ötekileştirilmesi Süreci: Stereotipleştirmeye Yönelik Psikopolitik Bir Analiz". Akademik İncelemeler Dergisi 469-488.
https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1323189**

Çıkar Çatışması/Conflict of Interest

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.
The authors declared no conflict of interest.

Not/Note

Bu araştırma makalesi, Yüzüncü Yılında Cumhuriyetin Politik Psikolojisi Sempozyumunda sözlü olarak sunulan bildiri özetinin içeriğinin geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Date Received: 05.07.2023
Kabul Tarihi/Date Accepted: 12.09.2023
Yayın Tarihi/Date Published: 15.10.2023

ISSN: 1306-7885
E-ISSN: 2602-3016
Cilt/Volume: 18 | Sayı/Issue: 2 |
Yıl/Year: 2023 (Ekim/October)

Sosyal Kimlik Teorisi ve Göçmen Kimliğinin Ötekileştirilmesi Süreci: Stereotipleştirmeye Yönelik Psikopolitik Bir Analiz

Öz

Göçmenlerin farklı kimliklere sahip olmaları ötekileştirilme deneyimlerini arttırmaktadır. Başka bir deyişle; göçmenlerin farklı kültürel, etnik ya da dini kimliklere ilişkin olarak ötekileştirilmeleri daha olasıdır. Bu önermenin sonucu olarak ötekileştirme, onunla mücadeleyi merkeze alan politikalar tarafından "aşılması olası" ve yapaylığı ima eden bir olgu olarak ele alınmaktadır. Bu çalışma; "öteki"nin varlığını kimliğin oluşumu açısından kaçınılmaz görerek ötekileştirmeyi "olumsuz bir doğal" yapan unsurun sosyal bilişsel bir süreç olan "stereotipleştirme" üzerinden okunması ve çözümün burada aranması gerektiği savını, Henri Tajfel ve John Turner'ın Sosyal Kimlik Teorisini temel alarak günümüzde "öteki" sıfatının atfedildiği göçmenler bağlamında ele almaktadır. İnsanların tarih boyunca doğal, sosyal, politik ve ekonomik sebeplerle başvurduğu göç eyleminin günümüzde yoğun kitlesel hareketliliğe dönüşmesi göçmen kimliğinin görünürlüğünü arttırmış ve bu kimliği küresel ölçekte ötekileştirmenin nesnesi tayin etmiştir. Ötekileştirmenin psikolojik ve politik bileşenlerinin etraflıca tetkiki, söz konusu fenomenin toplumsal çıktılarının ayrıştırıcı etkisini bertaraf edebilmek için bir başlangıç noktasıdır. Bu gaye ile çalışmada ötekileştirme pratiğine farklı bir zaviyeden yaklaşılmış, ötekileştirmeyi toplumsal yaşam açısından olumsuz sonuçlara eviren bilişsel sürecin tespitleri göçmenler üzerinden değerlendirilmiştir. İlgili alanlarda teorik ve ampirik kaynakların taranması neticesinde edinilen bulgularla çalışma, sosyal psikolojik unsurların politik uygulamalara dâhil edilmesine dair yöntemlere ulaşma çabası ve toplumsal bütünlüğün tesis/muhafaza edilmesi için sunduğu politik psikolojik çözümler ile literatüre eklenmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Kimlik Teorisi, Göçmen Kimliği, Ötekileştirme, Stereotip, Psikopolitik Analiz.

Social Identity Theory and the Process of Othering Immigrant Identity: A Psychopolitical Analysis on Stereotyping

Abstract

The fact that immigrants have different identities increases their experiences of othering. In other words, immigrants are more likely to be otherized about various cultural, ethnic, or religious identities. As a result of this proposition, othering is considered a phenomenon that implies artificiality and can be overcome by policies that center the struggle against it. In this study, seeing the existence of the "other" as inevitable for the formation of identity, he claims that the element that makes otherization a "negative natural" should be read through "stereotyping," a social cognitive process, and the solution should be sought here. The study evaluates this claim in the context of immigrants to whom the title of "other" is attributed today, based on Henri Tajfel and John Turner's Social Identity Theory. The transformation of the migration action, which people have resorted to for natural, social, political, and economic reasons throughout history, into intense mass mobility today has increased the visibility of the migrant identity. It has designated this identity the object of otherization on a global scale. A thorough examination of othering's psychological and political components is a starting point to eliminate the discriminatory effect of the social outcomes of the phenomenon in question. For this purpose, in the study, the practice of othering was approached from a different angle, and the determinations of the cognitive process that turns othering into negative consequences in terms of social life were evaluated through immigrants. The study aims to add to the literature with the findings obtained from scanning theoretical and empirical resources in related fields, efforts to reach methods for incorporating social psychological elements into political practices, and political psychological solutions it offers for establishing/maintaining social integrity.

Keywords: Social Identity Theory, Migrant Identitiy, Otherization, Stereotype, Psychopolitical Analysis.

Extended Abstract

Throughout history, people have migrated for various reasons, such as war, disease, famine, or to improve their living conditions. However, today, migration is taking place through intense mass mobility. As a result, interactions between different societies have increased,

and other identities have begun to coexist in mass numbers. The effects of globalization, imperialistic activities, political instability, economic crises, and environmental factors, among many other factors, have harmed people's plans in their own countries and forced them to migrate to other countries. This situation has drawn the attention of social scientists to issues such as identity, othering, racism, xenophobia, social integration, and social cohesion, and these issues have been studied more intensively. As mass migration increases, phenomena like othering and xenophobia become more prominent. This study focuses on the othering of immigrants and argues that the "other" identity is a necessity, and therefore, the practice of othering is a "natural negativity." The study defends this claim based on the Social Identity Theory formulated by Henri Tajfel and John Turner, and it attempts to analyze the phenomenon of othering through the identity of immigrants, which has become a global agenda. The study suggests that to eliminate the negative consequences of othering, the focus should not be on the "other's identity" but on the cognitive process of "stereotyping." The study uses a literature review method to explore various findings within the scope of the article. The article first provides information about the assumptions of Social Identity Theory and the construction of immigrant identity. Then, it addresses the crisis and identification issues related to immigrant identity to clarify the context. The following section explains why "other identities" are necessary for forming our identity, and evaluations are made regarding the otherization of the immigrant identity. Subsequently, the stereotyping of immigrants as the "other" is explained. The study concludes with a political-psychological solution proposal to address the issues raised.

The fact that humans are social beings and live in groups or communities is a phenomenon related to human nature. This reality opens up subtopics for examining intergroup relationships in the social sciences literature. One of these subtopics is the Social Identity Theory, which John Turner and Henri Tajfel formulated in the 1970s. According to the Social Identity Theory, the behavior necessary for forming group phenomena is the "social categorization" behavior in which individuals categorize others into groups that are either similar to or different from themselves. In-group members are individuals with similar characteristics, while groups with different parts become out-groups. As a result, the distinction between "us" and "them" becomes visible, initially alongside the act of social classification. This situation leads to the "exaggeration" of similarities among members of the same group and differences among members of alternative groups.

Another consequence of social categorization is that individuals behave according to the group prototype created for their group. Acting following the group prototype increases identification with the group, while comparisons with out-groups lead to group members being seen as the "other." Therefore, emphasizing the "difference" between human groups is essential in forming identities within groups. Otherization is based on the strength of the sense of belonging to the in-group and the distinctiveness of social identities from others. Therefore, it can be argued that the distinction between "us" and "them" is a natural process based on the differences in individual and group identities. Accordingly, considering the presence of the "other" as a problem in the social context and addressing the issue solely through othering will be insufficient to eliminate the problem. The process that reflects the "other" as a "problem," in our opinion, is the process of "stereotyping." Negative stereotyping, which threatens social cohesion and can result in social fragmentation due to identity issues, hinders immigrants and host communities from feeling secure and can lead to otherizing immigrant communities. Therefore, it can be inferred that addressing the formation of the "other" based on identity through struggle alone will not eliminate social conflicts and identity issues, and more comprehensive political and psychological solutions that consider social cognitive processes are needed. These solutions can be implemented by

promoting fair and humane migration management, education, cultural interaction, social services, social participation, and diversity management worldwide.

Giriş

Politik psikoloji[1]; gruplar, kitleler ve devletler arasındaki karşılıklı ilişkileri etkileyen psikolojik faktörleri değerlendirerek gruplar ve devletler ile bunların liderleri, liderleri arasındaki ilişkilerin psikolojik boyutlarını sosyal psikolojiye de atıflar vererek inceler. Bu bağlam üzerinde politik psikoloji yöntemsel olarak, bilişsel durumları sosyal uygulamalarla ele almaktadır. Politik psikolojik analiz; günümüzün etkin gündemi olarak göçmenler ve ev sahibi toplum arasındaki ilişkiler, kimlik sorunları, liderlerin konuya yaklaşımı ve göç süreçlerinin siyasal katılıma etkileri konularının araştırılmasında bir çerçeve sunmaktadır.

İnsanlar tarih boyunca savaş, hastalık, kıtlık gibi zorunlu veya yaşam koşullarını iyileştirmek için gönüllü nedenlerle göç etmişlerse de son yüzyılda göç konusu, yoğun kitlesel hareketliliğe işaret eden, bunun neticesinde farklı toplumlar arası etkileşimi arttıran bir kimliğe sahip hâle gelmiştir. Küreselleşmenin etkileri, emperyalizm faaliyetleri, siyasi istikrarsızlık, ekonomik krizler ve çevresel etkenler gibi birçok faktör, kitlelerin kendi ülkelerindeki gelecek tasavvurunu zedelemiş ve onları kendi ülkelerinden başka ülkelere göç etme yönünde güdülemiştir[2]. Zikredilen durumlar, ülkeler arasındaki insan hareketliliğini arttırarak hem göçmenlerin hem de göç edilen toplumların dönüşümüyle birlikte birtakım zorlukları beraberinde getirmiştir. Netice itibariyle sosyal bilimcilerin ilgisi kimlik, ötekileştirme, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, sosyal uyum ve bütünlük gibi konulara yoğunlaşmış, ilgili başlıklar daha yoğun işlenmeye başlanmıştır.

Sosyal bilimlerde klişeleşmiş bir deyiş hâline gelen "insanın toplumsal bir varlıktır" ifadesi, insanların bireylerle, gruplar hâlinde yaşamasının insan doğasına yönelik bir fenomen olduğuna vurgu yapar. Bu gerçeklik literatüre gruplar arası ilişkilerin incelenmesine dair alt başlıklar açar. Bunlardan birisi, John Turner ve Henri Tajfel'in 1970'lerde varsayımlarını belirlediği Sosyal Kimlik Teorisi'dir ve bu sosyal psikoloji çalışması ile Turner ve Tajfel; bireylerin benlik algılarını, grup üyeliği ve süreçlerini, gruplar arası ilişkileri incelemişlerdir. Teori, kökenleri Henri Tajfel'in algılardaki sosyal faktörleri (ırkçılık, önyargı ve ayrımcılığın bilişsel ve sosyal inanç yönlerini) inceleyen çalışmalarına dayanmaktadır[3]. Teorinin tümüyle formülasyonu ise 1970'lerin sonlarını, Bristol Üniversitesi'nde John Turner'ın desteğini beklemiştir. 1980'lere gelindiğinde Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'da birçok araştırmacının söz konusu teoriyi benimsemesi teorik ve ampirik ilerleme sağlamıştır. Sosyal Kimlik Teorisinin bu popülaritesi, 90'lı yıllarda bilimsel tartışmaların ve teorinin gelişimini belgeleyen bir dizi kitabın üretilmesine[4] ön ayak olmuştur (Hogg, 1995). Geçirdiği revizyonlarla[5] beraber günümüzde teori, hâlen ampirik çalışmalara çerçeve ve göçmenler ile ev sahibi toplumun kimliklerine dair analizlere temel oluşturmaktadır[6]. Günümüzün pratiklerini açıklamakta bir başvuru kaynağı olmasına rağmen Sosyal Kimlik Teorisi eleştirilerden muaf değildir. Teorinin fazlaca genişleyip güçlendiği ve bu nedenle yanlışlanabilirliğini yitirdiğini, sonuç olarak hemen hemen her deneysel çıktının kendi kapsayıcı çerçevesi içinde yorumlanabildiğine; indirgemeci ve bireyci olduğuna yönelik eleştiriler olsa da günümüzde grup süreçleri ve gruplar arası ilişkiler hakkında teorinin incelediği kategorizasyon, kimlik gibi temel yapılara değinmeden düşünmek veya yazmak neredeyse olanaksızdır. Bu sebeple Sosyal Kimlik Teorisi, literatürde etkinliğini sürdürmektedir zira kapsamlı, iddialı olmakla birlikte basit, test edilebilir ve

kullanılabilir ilkelere dayanan bir meta teoridir[7] (Horsey, 2008). Teorinin, bireylerin gruba dâhil olmasıyla birlikte benlik algıları, kimliklerindeki oluşum ve dönüşümü izah ettiği mekanizmalar, onların sosyal grup kimlikleri arasındaki farklılıktan yola çıkar. Sosyal Kimlik Teorisi'nin ayrıntılı şekilde açıkladığı bu önerme dolayısıyla ifade edilebilir ki bireysel ve sosyal kimliğin oluşumu, bireyin kendisinin ve aidiyet duyduğu grubunun farklılığına dayanır. Söz konusu farklılık "ötekinden" farklılığı işaret ettiği için bu çalışmada "öteki", kimliğin teşkili için zorunlu bir öge olarak ele alınmış; ötekinin belirleniminden doğan ötekileştirme süreci ise bu zorunluluğun doğal bir sonucu olarak izah edilerek ötekileştirme pratiğinden meydana gelen olumsuzluğun sosyal bilişsel açıklaması, stereotipleştirme sürecine dayandırılmıştır. İfade edilen temellendirme, global bir gündem oluşturan göçmenlerin kimliği üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Bu gaye ile çalışmada önce Sosyal Kimlik Teorisinin varsayımları ve göçmen kimliğinin inşasına yönelik bilgiler verilmiş, ardından göçmen kimliğine dair bağlamı netleştirmek amacıyla bu kimliğin bunalımı ve özdeşleşme sorunları konusuna değinilmiştir[8]. Sonraki bölümde, yazılanlar ışığında ötekinin zarureti ve öteki konumuna göçmen kimliğinin yerleştirilmesi hususu izah edilmiş, bir öteki olarak göçmenin stereotipleştirilmesi açıklanmıştır[9]. Çalışma, ele alınan konular çerçevesinde, ortaya konan sorunların çözümü için politik psikolojik önerilerle sonuçlandırılmıştır.

1.Sosyal Kimlik Teorisi ve Göçmenlerin Kimlik İnşa Süreci

İlk insanlardan bu yana, insanların grup oluşturma ve ait olduğu grubu diğerlerinden farklı ve üstün görme temayülü vardır. Bunun sebebi, Brehm ve Kassin'e göre (1993), insanların öz değerlendirme yaparken pozitif bir tuttum sergileme yönündeki motivasyonlarıdır. Ait olunan grubu, kitleyi farklı gruplardan üstün saymaya dayalı bu öz değerlendirme, bireyin grubu ile özdeşleşmesi vasıtasıyla gerçekleşir (Demirtaş, 2003). Bu özdeşleşme vetiresini açıklama çabasındaki literatürün başlangıç noktası sosyal kimlik kavramı ve bu kavramın prosesine Muzafer Sherif'in grup normu çalışmalarından yola çıkarak kapsamlı bir analiz getiren Sosyal Kimlik Teorisi'dir. John Turner ve Henri Tajfel'in geliştirdiği Sosyal Kimlik Teorisi; bir gruba dâhil olmayı ve aidiyeti; farklı gruplar arasındaki temasları tetkik eden bir sosyal psikoloji teorisidir (Brehm - Kassin, 1993).

Tajfel ve Turner, Le Bon'un 1895'te yayımladığı kitapla ilan ettiği kitle psikolojisine dair çalışmasına (Le Bon, 2009) paralel olarak, kişilerin belirli bir gruba aidiyet bağı ile bağlandıklarında şahsi kimlikleri, algı ve muhakeme yetilerinde ortaya çıkan farklılıkları mercek altına almışlardır. Sosyal Kimlik Teorisi olarak isimlendirilen çalışmaya göre bireylerin grup içerisinde benlik algıları, bireyin sosyal çevrede kendi konumunu belirlemek için kullandığı sosyal kategorizasyon mekanizması sonucunda (Tajfel, 1979) değişime uğrar. Dolayısıyla gruba aidiyet, sosyal kimliğin şahsi kimliğin yerini almasına sebebiyet verir (Demirtaş, 2003). Sosyal Kimlik Teorisi, söz konusu sosyal grup kimlikleri arasındaki farklılıktan yola çıkar. Bireyin aidiyet duyduğu din, kültür, milliyet, ırk gibi sosyal kategoriler sosyal kimliği farklılaştıran ögeleri oluşturur ve sosyal kimlik, benliğin sosyal ortamda kategorize edilmesi olarak yaratılır (Tajfel, 1981). Sosyal sınıflandırma yoluyla, sosyal kimlik, farklı sosyal grupları ayırt ederek bir veya daha fazla sosyal gruba üyeliği, bu üyeliğe atfettiği değer ve duygusal anlam hakkındaki bilgisinden türetilen öz bilgisinin bir parçası (Turner, 1982) olarak oluşturulur. Bir kişiyi diğerlerinden ayıran şey, onun toplumdaki yerini belirler. Böylece sosyal kimlik, bireyin kendi grubunun farklılığı

konusunda farkındalığa sahip olmasına ve gruplar arasında mukayese edebilmesine olanak tanır (Tajfel, 1978).

Sosyal Kimlik Teorisinin varlığını iddia ettiği, bireylerin kendilerine dair olumlu bir imge (*self image*) yaratma motivasyonunun bireysel ve toplumsal olmak üzere iki referansı vardır. Birey, şahsi imgesine (kendilik imgesi) toplumsal kimliğinden olumlu ögeler yansıtma güdüsü taşır. Bireyin yaşamını toplumsal bir grup içerisinde sürdürme amaçlarından biri olan bu güdü, gruba aidiyetinden oluşan toplumsal kimliğini kıymetli kılabilmek maksadıyla kendi grubunun sosyal konumu diğer gruplarla kıyaslamasına temel oluşturmakta ve bu kıyas, bireyin dâhil olduğu grubu diğerlerinden üstün görmesi ile sonuçlanmaktadır (Göka, 2006). Özetle; Sosyal Kimlik Teorisi bireylerin bireylikten ziyade belirli gruplara aidiyet hissederek sosyal konumlandırma sürecini gerçekleştirdiklerini, diğer bireyleri tanımlarken de grup özeliklerini göz önünde bulundurduğunu öne sürmektedir. İnsanlar, bireysel kimlik tanımlamalarını yarattıkları sosyal kimliklerinin bilinciyle yapmaktadırlar.

Sosyal Kimlik Teorisi, yukarıdaki kabullerini çeşitli varsayımlar aracılığıyla açıklar. Bunlardan ilki, bireylerin kendilerini tanımlamaları ile ilgilidir. Bireyler, kendilerini tanımlarken aidiyet duydukları sosyal çevreyi, yani gruplarını hesaba katarlar. Bu gözetim, kategorizasyonlar aracılığıyla gerçekleşir ve grupların tasnifi, kendi grupları ile özdeşleşmelerini kolaylaştırır. Sosyal kimlik, bu özdeşleme neticesinde oluşur (Turner, 1987). Teorinin bir diğer varsayımı, bireyin grubunu diğer gruplarla karşılaştırması üzerinedir. Ait olunan grubun sosyal konumu, farklı gruplarla yapılan kıyas neticesinde atanır (Turner, 1975). Karşılaştırma, kişilerin pozitif bir sosyal kimlik yaratmak için ait oldukları gruplarına iltimas etmeleri ile devam eder. Söz konusu iltimas, kendi grubu dışındaki grupların hakir görülmesi eğilimi de taşır. Yani "sosyal karşılaştırma" yapan grup üyesi "iç-grup kayırmacılığı" ile kendi grubuna olumlu nitelikler atfeder (Doosje - Ellemers, 1997). İç-grup (*in-group*) ile dış-grup (*out-group*) arasındaki farkların vurgulanması ile iç-grup kayırmacılığı; rijit ve devamlı stereotiplerin oluşmasına, gruplar arasındaki ayrımın düşmanlığa dönüşmesine neden olabilmektedir (Demirtaş, 2003). İç-grup kayırmacılığı sürecinin olumlu neticelenmemesi, sosyal kimliğin olumsuz olması durumunda ise bireyler, olumlu bir sosyal kimliğin teşkili için farklı yöntemler geliştirme gayretine girmektedirler (Turner - Brown, 1978). Bahsi edilen yöntemler arasında gruptan ayrılmak (fiziksel veya psikolojik olarak), iç-gruptan daha aşağı görülen dış-grupla karşılaştırmalar yapmak, iç-grubu nispeten iyi gösteren boyutlara odaklanmak, iç-gruba kötü yansıyan boyutları değersizleştirmek ve sosyal değişime katılmak yer alır (Hornsey, 2008). Bu varsayımdan da anlaşılacağı üzere bir grubun, sosyal kimliğini olumlamaya dair frustrasyona uğraması, toplum içerisinde olumsuz bir sosyal kimlikle ifade edilmesi mezkûr grubun sosyal kimliğini olumlu bir forma dönüştürme çabasına temel oluşturabilmektedir.

Sosyal Kimlik Teorisinde üzerinde durulması gereken bir diğer varsayım "abartma etkisi" olarak kavramsallaştırılan, grup üyesi ile gruba dâhil olmayan (başka gruplara üye olan) bireyler arasındaki farkın olduğundan fazla gösterilmesine dayanan işleyiştir. Birey, kendi grubuna aidiyet hisseden diğer bireylerle benzerliğini; grubuna ait olmayan bireylerle arasındaki farkları büyütme eğilimindedir (Hogg - Abrams, 1988). Abartma etkisi, bireylerin gruba dâhil olmasının ardından gerçekleştirdiği sosyal kategorizasyonun sonucudur (Tajfel, 1978a).

Popüler kavrayış kimliğe verili bir nitelik atfederek onun bir madde/nesne gibi bir öze malik olduğunu kabul eder. Buna mukabil Bilgin'e göre (2007) kimlikler ontolojik özsel bir realiteyi haiz değillerdir ve tümü kişi veya gruplar arası ilişkilerden doğan bir inşa sürecinin sonucudur. Güncel sosyal bilimler yazınında çoğunlukla kimliğin kültürel (tarihsel) sosyal bir inşa olduğu kanaati kabul görmektedir. Kimlik bu şekilde bir yapının ürünü olarak tanımlandığında o yapı geçmişe aittir. Bu, bireysel aktörlerin keyfi talepleriyle her şeyin silindiği boş bir sayfadaki bir faaliyet değildir. Kimlik olgusu tarihsel bir karaktere sahiptir ve kimliğin kişisel öznellikle ilgili boyutları vardır. Birey kendi içinde tarihsel bir yapı olarak görülebileceğinden, aksi bir temsil yoktur (Bilgin, 2007). Bireyin toplumla etkileşimi kimliğin inşasında önemlidir zira kimliklerin ancak toplum içinde oluşup sürdürülebileceği iddia edilmektedir; toplum insanın bir eseri olduğu gibi insan da toplumun bir çıktısıdır (Berger, 1993). Nitekim Foucault'un (2003) "iktidar"ın modernizm sürecinde kamusal alana uygun "özne"ler tasarlama istencine dair fikirleri de bu minvalde okunabilmektedir.

Sosyal kimlik teorisi insanların bir aidiyet duygusu yoluyla, gruplarıyla özdeşleşme eğiliminde olduklarını belirtir. Bu gruplar ırksal, dinsel, etnik, kültürel veya diğer sosyal kategorileri içerebilmektedir. Göçmen grupları da doğdukları ve/veya büyüdükleri, dolayısıyla özdeşleştikleri ülkeden farklı bir ülkeye göç eden bireylerden oluşur ve göç sürecinde farklı sosyal kategorilerle etkileşim içerisine girdikleri için kimlik inşa süreci daha karmaşık bir hâl alabilmektedir.

Hortaçsu'ya (2007) göre göçmenlerin yerleştikleri ülkelerdeki kimliklerini belirleyen birden çok faktör mevcuttur. Bunlar arasında göçün kaynaklandığı coğrafya ile hedef coğrafyanın tarihi-budunsal benzerliği, göç veren ve göç alan toplumların dini, ırkı, sosyoekonomik durumu gibi boyutlar yer almaktadır. Ev sahibi toplumlar ve göçmenler arasındaki tarihsel ilişki, coğrafi yakınlık ve kültürel benzerlik, ev sahibi toplumların göçmenleri nasıl kabul edeceğini belirler. Örneğin, Finliler İsveç'teki en büyük göçmen grubunu oluşturmakta; coğrafi, kültürel ve etnik yakınlıkları nedeniyle İsveç toplumuyla neredeyse özdeş addedilmektedirler. Gerçek şu ki fiziksel ve dilsel benzerlikler de bu algının şekillenmesinde etkili olabilmektedir. Dolayısıyla bu benzerlik ve farklılık toplumun göçmen algısını, kimliğini ve tanımını olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Bunlara ek olarak, paylaşılan dini inançların ve yaşam standartlarının da etkisi büyüktür. Doğuştan gelen bazı özellikler nedeniyle göçmenlerin bazı dezavantajlardan kaçınması mümkün görünmemektedir. Bir göçmen veya göçmen kökenli, içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini ve yaşam biçimini benimsemiş, gittiği ülkenin dilini çok iyi öğrenmiş ve iyi eğitim almış olsa dahi görünüşünden veya isminden dolayı göçmendir. İsminin onun hakkında ulusal veya dini aidiyet ipuçları içeren bilgiler içermesi bile göçmenin dezavantajlı konuma düşmesine neden olabilmektedir. Sadece doğuştan gelen nitelikler değil, aynı zamanda göçmenin miras aldığı kültür, tarih, dil, gelenek, kimlik duygusu da yok edilemez veya değiştirilemez. Buna mukabil mevzubahis ögeler bölünebilir, sorgulanabilir, yeniden yazılabilir ve yeni yönlere yerleştirilebilirler (Chambers, 2005). Buna göre hem bireyin hem de bireyin ait olduğu toplumsal kültürün özünde yer alan bir süreç olarak (Plummer, 2008) kimlik inşa sürecine göç edilen toplumun kültür kodlarının dâhil olduğunu varsaymak hatalı olmayacaktır. Bu bağlamda göçmenlerin yeniden inşa ettikleri kimliklerinin homojen bir özelliği haiz olduğunu iddia etmek güç görünmektedir.

Zira açıktır ki göçmenlerin kimlik oluşumunda, aile veya soy yoluyla miras kalan kültürle göç ettikleri toplumda edindikleri kültürün ortak etkisi vardır.

2.Göçmenlerin Kimlik Bunalımı ve Özdeşleşme Sorunları

Sherif ve Tajfel, bireylerin kimliklerini inşa sürecinde grupla özdeşleşme/bağlılık (*identification-cohesiveness/cohesion*) olduğundan bahseder (Schnapper, 2005). Hortaçsu'nun (2007) bireyin grubuna değgin aidiyet ve bağlılık hissi olarak ifade ettiği özdeşleşme kavramı, Sosyal Kimlik Teorisinin önemsediği ana olgulardandır. Sosyal Kimlik Teorisinden önce özdeşleşme kavramı kişiler arasındaki etkileşimle (Hogg, 1993), dolayısıyla daha sığ bir biçimde açıklanmıştır. Grubun oluşumu, bu açıdan bakıldığında, sosyal yapıları dışlayan biçimde yalnızca birbiri ile bağlantılı üyelerin faaliyetlerinin neticesi olarak izah edilmiştir (Lau, 1989). Sosyal Kimlik Teorisi ise bir gruptaki bireyler arasındaki karşılıklı olumlu ilişkilerin, grup kimliğinin oluşması ve grupla özdeşleşme için gerekli olduğuna inanmaz. Bu teoriye göre, özdeşleşmenin en gerekli koşulu, sosyal sınıflandırma sonucunda algılanan grup modeline yönelik pozitif tavır ve hislerdir (Hogg, 1993). Bireysel kimliğin bu özdeşleşmenin etkisiyle oluşması gibi iç-grup grup kayırmacılığı olgusu da bu noktada ortaya çıkar. Bireyin dâhil olduğu grubu diğer gruplardan üstün görmesi, içerisinde bulunduğu grupla özdeşleşmesinin sonucudur. Meseleye farklı açıdan bakıldığında görülmesi olasıdır ki bireyin bulunduğu grup ya da toplumla özdeşleşememesi kimliğinin sağlıklı oluşumunu sekteye uğratacaktır. Aidiyet hissi bireyin toplumuyla bütünleşmesinde kurucu unsur olduğuna göre özdeşleşme veya aidiyet hissedememe sorunu, bireysel ve toplumsal kimliklerin inşa sürecine olumsuz etkide bulunur.

Kimliğin nitelikleri arasında olup kimliğin birey ile diğerleri arasındaki ayrıma ve bireyin kendisi ve diğerleriyle özdeşleşmesine içkin olduğu tespiti ile (Bilgin, 2007) temellendirilebileceği üzere, kimlik inşası olgusuna bilhassa göçmenler zaviyesinden bakıldığında özdeşleşme ve aidiyet mefhumlarının baskın bir pozisyonda olduğu söylenebilir. Göçmenler zamanla yeni çevreye entegre olurken aidiyet ve özdeşleşme konusunda bazı problemler yaşamaktırlar zira daha önce ifade edildiği gibi kimlik ve aidiyet mefhumları yalnızca göçmenin geçmişinden miras kalan mutlak unsurlardan teşkil olmaz, göçmenin geleceğine dair amaçlarla beraber içerisinde yaşanılan kültürel etkileşimle birlikte inşa edilir. Çoğu kez göçmenin yeni toplumunda sosyal bir kimlik inşa edememesi farklı bireysel ve toplumsal problemler yaratmaktadır (Sözer, 2019). Çeşitli kültür ve etnisitelerden gelen göçmenlerin kendi kimliklerini aramaları karmaşık bir hâl aldığında ortaya çıkan sosyal çatışma ve kimlik temelli mücadeleler tehlike oluşturabilmektedir (Akıncı vd., 2015). Sosyal Kimlik Teorisinin varsayımları arasındaki, bir grubun kendi sosyal kimliğini olumlu şekilde ifade etmesine yönelik hayal kırıklığı, yani kimliğin toplumda olumsuz bir sosyal kimlik olarak kabul edilmesi, söz konusu grubun sosyal kimliğini olumlu bir forma dönüştürme çabalarının temelini oluşturabilmektedir.

Kimlik bunalımı, mevcut kimliklerinden memnun olan birey ve grupların sorunu değil, mevcut kimliklerinin dışında bir dünyada yaşayanların sorunudur. Başka bir ifadeyle kendilerini evlerinde hissetmeyenlerin, tehlike içerisinde görenlerin problemidir (Sözen, 1999). İnsanların "evlerinde iken" malik oldukları kimlikleri, göç sonrası girdikleri yeni çevrenin mesajları ile sorgulamaya tabi tutulur; kişi kim olduğunu, nereye ait olduğunu gözden geçirir (Ilgın - Hacıhasanoğlu, 2010). Söz gelimi, Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş kişilerde, bilhassa gençlerde, Suriye ile

Türkiye arasına sıkışmış bir belirsizlik deneyimlenmektedir. Gençler Suriye'de edindikleri örf ve adetlerle, kültürleriyle yaşamaya devam ederken yaşadıkları yeni çevrenin, Türkiye'nin kültürüne kayıtsız kalamamaktadırlar. Birey burada bir zorunluluk olarak çevresiyle etkileşime girmekte ve toplumla ilişkileri zamanla artmaktadır. Bu aşamada tecrübe edilmesi olası kimlik bunalımı süreci, bireyin sosyal ilişkilerinin zedelenmesi ile neticelenebilmektedir (Karaça, 2017).

Erikson'un kaidelerini ortaya koyduğu psikososyal gelişim teorisine göre yaşamın tüm merhalelerinde aşılması lazım gelen çatışmalar bulunmaktadır. Erikson kimlik duygusu ve karmaşasına dair çatışmayı ergenlik dönemine ait bir olgu olarak ele alır fakat kimlik gelişiminin sadece ergenlik aşamasında başlayıp ergenlik ile sonlanan bir süreç olmadığına (Atak, 2011); bu gelişimin grup ve cinsiyet kimliği, mesleki, etnik, kültürel kimlik ile diğer kimliklerin bir bileşimi sonucunda gerçekleştiğine inanmaktadır. Ergenlik döneminde kişilerin geçirdikleri bedensel ve psikolojik dönüşümler sonucunda toplumun bireye dair beklentileri de değişime uğrar. Önce çocukluk özdeşimleri ve kendilik algılamaları devam eder; mevcut psikolojik, bilişsel ve bedensel denge korunmaya çalışılır, ikincil olarak aile ve toplumun beklentilerinin oluşturduğu değişime maruz kalınır. Bu değişim zorunluluğu, bireyin kimliğini yeniden inşa ederek toplumda yer edinmesine olanak tanır. Genellikle kimlik bunalımının (*identity crisis*) meydana geldiği evre burasıdır. İlgili yaşlarda geçirilen kimlik buhranı süreci, ömrün bir sonraki aşamasına olumlu geçişi mümkün kılan kimlik duygusunun edinilmesiyle sonuçlanabilir. Buna karşın kimlik bunalımı askıya alma (*psychosocial moratorium*), kimlik dağınıklığı (*identity diffusion*) ya da olumsuz/ters kimlik (*negative identity*) olgularının yaşanmasına da sebebiyet verebilir. Birey bu dönemde alternatifleri tecrübe etme sürecinde yaşadığı toplum tarafından engellemelere maruz kalırsa kimlik kargaşası sorunu ile karşılaşabilir. Kimlik karmaşası, gençlerin çeşitli rolleri ve yaşam biçimlerini bütünleştirememeleri ve egoya gönderilen kesif mesajları sistematize edememeleri nedeniyle ortaya çıkar. Tam da bu noktada, yani kimlik kargaşasının ortaya çıkmasıyla kişilerde kümeleşme ve kümenin norm ve kurallarına sımsıkı bağlanma eğilimi oluşabilmektedir. Genç bireylerin farklı yaşantı ve rolleri bütünleştirmede başarıya ulaşamaması durumu kimlik kargaşası yaşamalarına neden olabilmektedir. Söz konusu dönemde kimlik bunalımının sebebiyet verdiği bir diğer netice ise ters kimliktir. Bu durumdaki kişiler toplumun öngördüğü rollere zıt şekilde marjinal rollere kapılmaktadırlar (Atak, 2011). Sığınmacıların büyük çoğunluğu, iç savaş ve kıtlıkların yaşattığı meşakkatli koşullardan kaynaklanan psikolojik travmalarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumun, yukarıda Erikson'un psikososyal gelişimi izah ettiği kuramından da çıkarımda bulunabileceğimiz şekilde, bilhassa kimlik aidiyetinin biçimlendiği ergenlik dönemindeki gençler üzerinde zararlı etkilere neden olduğu aşikârdır. Ters kimliğin neden olduğu marjinal kimlikler, Erikson'un zaviyesinden bakıldığında, genç sığınmacıları savunmasız bırakabilmektedir. Marjinal kimliklerin marjinal olarak ifade edilmesine neden olan, onları toplum algısında stereotipleştiren yargılar ise bu durumu toplumsal bütünlüğü tehdit eden bir unsur hâline getirmektedir.

3."Öteki"nin Zarureti ve Öteki Olarak Göçmen

Avrupa dillerinden birçoğunun kökenindeki Latincede "öteki" kelimesi için *alius* (*alia* ve *aliud*) ifadesi kullanılmaktadır. Sözcük, çağrışımdan da anlaşılabileceği üzere İngilizcedeki *alien* (yabancı) sözcüğünü türetmiştir. Latince "öteki" kavramını karşılayan bir diğer sözcük ise *ceterus*'tur ve "kalan (öteki)" olarak tercüme edilir.

Yunancada ise *allos* sözcüğü Latincedeki *alius* sözcüğüyle benzer manadadır. *Allos* ve *alius* ifadeleri, zıtlarının Latincede *idem* ve Yunancada *idios* (aynı) sözcükleri olması itibariyle ortak bir özelliğe sahiptirler. Kelimelerin zıtlarındaki "aynı"lık, Avrupa kültürüne bir hayli tesir eden Yunanca ve Latincede "öteki"nin kavramsallaştırılması açısından önemli bir "farklılığı" açıklamaktadır. Türkçedeki "öteki" kavramı ise Latince ceterus'u yani "geri kalan"ı daha çok andırır. Toplamak gerekirse "öteki"; "Bir ya da daha fazla kişi, kültür ya da toplum tarafından, geçmiş veya güncel ilişkiler referans alınarak, dikey (sınıfsal) ya da yatay (etnik vb.) olarak farklılaştırılmış ve ayrıştırılmış olan, kişi, grup, sınıf, halk vb." (Nahya, 2011, 29) olarak tanımlanabilir.

Literatürde bağlamının ihmal edildiğini düşündüğümüz ve yalnızca olumsuz bir süreç olarak işlenen öteki imgesinin varlığına bağlanan ötekileştirme, bireyin "öteki"ni hayali veya gerçek dünyasından dışlaması, yan yana olunması durumunda bile mesafenin hissettirilmesi olarak ifade edilir. Fiziksel mesafe ötekileştirmeyi zahmetsiz bir hâle getirse de esasen ötekileştirme, sosyal ve psikolojik temasın, etkileşimin yokluğu ya da azlığı ile anlatılmaktadır (Tatar, 2012). Zira birey ve gruplara göre öteki, "bizden olmayan"dır (Giritli İnceoğlu, 2017). Biz ve ötekiler konumlanmasında "biz" ne kadar düzeni sürdüren, istikrar ve dengeyi tekrar üreten, dolayısıyla sosyal uyumun var oluş amacına riayet edense; "öteki" de aynı oranda düzene mugayir, toplumun gelenek, yasa ve normlarına uyumsuz, nihayetinde tehlike arz edendir. Bu ilişkide rolleri tayin eden "ben/biz"dir; kuralları belirleriz, konuşuruz, akılcıyızdır ve sınırlarımız vardır. Öteki/onlar ise yabancı, koyduğumuz kurallara uyması, dinlemesi ve planlarımıza tabi olması beklenendir; duygusaldır ve sınırları bizim aksimize konuya göre değişken, muğlak kişilerdir. (Kundakçı, 2013).

Bauman'ın tespitine göre (2002), insanların karşı karşıya geldiği her alandaki en mühim kutuplaşma "biz" ve "onlar" başkalığıdır. "Biz" ve "onlar" salt iki ayrı insan kümesini değil, aynı zamanda tamamen ayrımlı iki tutumu, hissî bağlılık ve nefreti, itimat ve kuşkuyu, emniyet ve korkuyu, iş birliği ve çatışmayı sembolize eder. İki zıt uçtaki "onlar", "biz" değildir ve "onların" olan "bizim" olamaz. Bauman'ın altını çizdiği bu zıtlığı Hegel de (1986) ben ve ötekinin tarifi için zaruri görür. Meseleye Tinin Görüngübilimi'nde farklı şekilde bakan Hegel'e göre, bilincin kendini bilmesi için "öteki" önemli bir rol oynar. Hegel, insan bilincinin diğer bilinçlerle etkileşime girmeden ve karşılaştırmadan önce kendisini tam olarak bilemeyeceğine inanıyordu. İnsan bilinci, içerdiği toplumsal ilişkiler ve etkileşimler nedeniyle "ötekilerin" varlığından haberdardır ve kendi varlığını bu diğer bilinçlerin varlığıyla ilişkilendirir. Bu etkileşim sürecinde insan bilinci kendisi hakkında daha çok şey öğrenir ve kendi varlığını daha iyi anlamaya başlar. Öteki, kişinin kendini bilmesinin gerekli bir parçasıdır ve bilincin gelişmesine katkıda bulunabilir.

Tajfel ve arkadaşları salt "biz" ve "onlar" farklılığının ötekileştirmeye neden olup olmadığını araştırmışlardır. Çalışmaları sonucunda herhangi bir ortak geçmişleri ve gelecek tasavvuru olmayan kişilerin bile belirli koşullar altında iç-grup kayırmacılığına başvurdukları gözlenmiştir (Tajfel, 1971). Sosyal Kimlik Teorisinin iç-grup kayırmacılığı ve dış-grubun ayrımcılığa uğratıldığı önermesi, göçmenlerin ötekileştirilme süreçlerinde de tecrübe edilmektedir. Örneğin aynı soydan olmalarına rağmen, 1984 ve 1989 seneleri arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçen Türk asıllı göçmenler, din ve soy ortaklığına rağmen, yerli halk tarafından "bizden olmayan birileri" ve "yalnızca parayla ilgilenen dış dünyaya karşı kendi içlerinde birleşmiş insanlar" şeklinde klişeleştirilmişlerdir (Elçinova, 2012). Buna

mukabil Bulgaristan'dan göç eden bireylerin ilgi çekici bir biçimde "biz/göçmenlik" söylemleri etrafında iç-grup kayırmacılığı ile kimliklerini oluşturdukları görülmektedir. Görüşmelerde (Şirin, 2012) göçmenlerin kendi içlerinde "Göçmenler çalışkan insanlardır. Birbirimize yardım ederiz", "Göçmen olmak, övünülecek bir durumdur", "Göçmenler başarılı insanlardır. Avrupa görmüşlerdir" şeklinde beyanlarda bulundukları kaydedilmiştir. Bahsi geçen ampirik çalışmalar, "öteki"nin oluşumunun kimliklerin oluşumuyla beraber doğal bir sonuç olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Gerçekten de siyasi tarih ve medeniyetler tarihi incelendiğinde her zaman bir ötekinin var olduğu görülecektir.

Kolektif kimliklerin inşası, ötekilere referansla tamamlanır. Söz konusu inşa, bizi ve diğerlerini homojenleştirerek farklı kimlikleri birbirine kapatır ve biz ile onlar arasında hiyerarşik bir ilişki teşkil eder. Bu hiyerarşi, farklı kimlikteki gruplara belirli stereotiplerin yüklenmesi ve onların sorun olarak görülmesi, nihayetinde dışlanması sonucunu yaratır. Dışlanmanın mevcudiyeti durumunda kimlik inşası içerisinde bir tahakküm ilişkisi barındırır ki buna örnek olarak Edward Said'in şarkiyatçılık analizi gösterilebilir; şarkiyatçılık, yukarıda ifade edildiği gibi "tahakküm ilişkisi içeren" bir ötekileştirmedir (Çilingir, 2016). Gerçekten de söz konusu eserde Said; Batı'nın Doğu'yu tembel, mistik, despot, bağnaz gibi olumsuz ifadelerle andığını (Said, 1978), bir anlamda stereotipleştirdiğini anlatmaktadır. Günümüzün "göçler çağı" (Miller - Castels, 2008) veya "göç türbülansı"nda (Papastergoadis, 1999) söz konusu tahakküm ilişkisi, Said'in belirttiği üzere medeniyetler veya Doğu-Batı ekseninden ulus devletlerin içerisine taşınmıştır. Zira yoğun göç hareketliliği etkileşimi arttırmış, medeniyetlerin bireylerini eskiye nazaran daha sık karşı karşıya getirmiştir. Bu bağlamda ifade edilebilir ki, Heywood'un (2016) yeni ideolojiler konusundaki tespitlerini kabul ettiğimiz durumda, sosyal siyasetten kimlik siyasetine kaymanın gerçekleştiği postmodern dönemde kitlesel göçün yoğunlaşması, dışlama pratiğinin nesnesini göçmenler olarak belirlemiştir. Nitekim güncel yerleşik uygulamalar, söz gelimi; göçmenlerin uzun süre kötü koşullardaki kamplarda konaklatılması, batma tehlikesi olan botlarla ailece denizlere açılmak zorunda kalmaları gibi insan onuru ve haklarına aykırı durumların uluslararası kamuoyunda "güvenlik" başlığı altında tartışılması göçmenlerin "öteki" olarak, ötekilere uygun görülen biçimde göz ardı edildiklerini teşhir eder.

Öteki olmak ya da ötekileştirmek kimlikler, özdeşleşmeler ve aidiyetlerle ilgilidir. Kimliğin oluşması ve şekillenmesi için "öteki"nin varlığı zaruridir. Connolly'nin de (1995) desteklediği gibi; kimlik, mevcudiyeti için farklılığa ihtiyaç duyar ve kendi kesinliğini sağlamak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür. Dolayısıyla bireyin tek başına, farklı kişi ve grupların yokluğu durumunda bilincini ve kimliğini oluşturması mümkün görünmemektedir. Bu durum, ötekinin doğal bir zaruri olduğu sonucunu doğurur. Ötekinin mevcudiyeti de ötekileştirmeyi "doğal" olarak üretir. İç-grup kayırmacılığı, dış-grup dışlaması ve dolayısıyla ötekileştirmenin insan gruplarının etkileşimine içkin süreçler olmasını "olumsuz bir doğal" olarak toplumsal bir tehdide dönüştüren husus, sosyal bilişsel bir süreç olan stereotipleştirmeye atıfla okunmalıdır.

4. Göçmen Kimliği Üzerinde Stereotipleştirme Etkisi

Sosyal psikolojik literatüre "stereotip" kavramını "Public Opinion"da (1922) Walter Lippmann armağan etmiştir. Lippman (2020) stereotip kavramını kısaca "zihnimizdeki resimler" olarak ifade ederken Hamilton ve Sherman (1994) herhangi

bir sosyal grup ya da üyeleri ile alakalı oluşan algısal bir beklenti; Aronson ve arkadaşları (2012) bireylerin farklı oldukları gerçeğine gereken önem verilmeden grup üyelerinin tümüne benzer özelliklerin isnat edilmesi olarak tanımlamaktadır. Netice olarak stereotip, "kalıp yargı" ifadesi ya da "basmakalıp düşünce" (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 28 Mayıs 2023) olarak bilinmektedir.

Stereotip, algılayanın zihnindeki bilişsel bir yapıdır. Herkesin deneyimleri ve bu deneyimlerden çıkarımları benzersizdir olduğu için toplumsal stereotipler kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Buna mukabil stereotipleri oluşturan faktörlerin çoğu müşterek toplumsal bağlamdan gelmekte, pek çok toplumsal stereotipin içeriği büyük ölçüde farklı grupların üyeleri tarafından paylaşılmakta ve böylece toplumda bir bütün oluşturmaktadır (Demirtaş, 2004). "Stereotypes and Stereotyping"de stereotip oluşum mekanizmalarını anlatan Mackie ve arkadaşlarına (1996) göre paylaşılan grup inançlarının sosyal psikolojik önemi, bu yaygın olarak kabul edilen klişelerin normatif davranış üzerindeki etkisinde yatmaktadır. Grup stereotipleri bir kültürde su yüzüne çıktığında, bu grupların üyeleri hakkında "beklenen davranış" kalıpları ortaya çıkar ve bu beklentiler, bu grupların üyelerinin tepkilerini ve davranışlarını belirler (Mackie vd., 1996). Bu yargıyı haklı çıkaracak biçimde bazı bilimsel çalışmalar, stereotipleştirilen etnik azınlıkların (Aronson vd., 2002; Steele - Aronson, 1995) ve kadınların (Deemer vd., 2014; Spencer vd., 1999) söz konusu stereotipleri doğrulayacak biçimde davranma eğilimde olduklarını ortaya koymuştur. Dolayısıyla stereotipler bilişsel süreçlere içkin bir olgu olmasına karşın kişilerin tutumlarının ve fiillerinin yönlendirilmesine tesir ettiği için toplumsal boyutta büyük olaylara sebep olmaktadır (Hortaçsu, 2014).

Leyens, Yzerbyt ve Schadron'e göre (1994) insanlar bir başkasının davranışına şahit oldukları durumda, bu davranışın nedeninin kendilerinden mi yoksa ait oldukları bir gruptan mı kaynaklandığını değerlendirirler. Söz konusu değerlendirmeye göre davranışa bireyin kendisinin sebep olduğu sonucu, bireylerin stereotiplerden etkilenmemesini sağlamaktadır. Bununla birlikte stereotipler niteliksel olarak olumlu, tarafsız veya olumsuz olarak tanımlanabilseler de (Demirtaş, 2004), genellikle aşağılayıcı bir anlam yükü ile kullanılmaktadırlar (Marshall, 1999). Bu küçümseyici anlam yükü, önyargıların oluşumu için zemin teşkil eder. Zira Allport (1954), Aronson ve arkadaşları (2012) stereotipleri önyargıların oluşmasına sebep olarak açıklamışlardır. Önyargı, insanlar bir stereotipin doğru olduğuna inandıklarında ve bu inancı, stereotiple ilişkili gruplara karşı tutumlarına yansıttıklarında ortaya çıkar (Allport, 1954). Buna paralel olarak Eagly, Mladinic ve Otto (1991) da kişinin sosyal gruplarla alakalı edindiği stereotiplerin, o gruplara yönelik tutumlarında belirleyici bir etken olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Önyargı ve stereotip ilişkisini tartışan eserlerden çıkarılabilecek ortak sonuç, stereotip oluşum süreçlerini bilişsel bir düzlemde ele almaları ve bunun çıktısının tutumlara yansımasını önyargı ve ayrımcılık olarak ifade etmeleridir.

Mülteci, sığınmacı veya göçmenlere dair stereotipler, gerek görsellerin duygusal gücü (Emeklier - Emeklier, 2022) gerek imgeler ve söylemler yoluyla olumlu veya olumsuz formlara dönüşüp göç politikalarında belirleyici olmakta; göçmenlik algısı, siyasal iletişim ve medya unsurları tarafından belirli stereotiplerle yönlendirilebilmektedir. Örneğin II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın ihtiyaçları gereğince göç hadisesi küresel siyasette yer edinmiş; göçmenlerin temsilleri "Sovyet ve Doğu Bloğunun totaliter yönetimlerinden muzdarip ve bundan kaçan", "sağlıklı ve güçlü", "beyaz, bizim gibi Avrupalı" ve en mühimi savaş sonrası Avrupa'sının

inşasına iş gücü olarak katkıda bulunabilecek, uyum sorunu yaşamayacak bireyler (Bleiker vd., 2014; Johnson, 2018) şeklinde stereotipleştirilmiştir. Öyle ki Avustralya'nın ilk Göç Bakanı Arthur Calwell, göç politikasını "ülkesine uygun" göçmenlerin seçimi üzerine kurmuş, 1947'de Avustralya'ya ulaşan ilk gemideki Estonyalı, Letonyalı ve Litvanyalı göçmenlerin "genç, bekâr ve güzel" şekilde servis edilen fotoğraflarıyla ilgili "Basın o grubun fotoğraflarını yayınladıktan sonra Avustralya halkına göçmenlik satmak zor değildi" (Emeklier - Emeklier, 2022, 527) ifadesinde bulunmuştur. Günümüze, 2023 itibariyle, bakıldığında ise Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu ve Asya kaynaklı göçmen kitlelerine karşı sert tedbirleri yine önceki örnekte olduğu gibi sosyal bilişsel süreç vasıtasıyla medya üzerinden uygulamaya geçirilmektedir. Eberl ve arkadaşları (2018) göç ve göçmen gruplarının Avrupa medyasında temsil edilme biçimindeki farklılıklara rağmen ortak kalıpları tespit etmiş, göçmenlerin genellikle yetersiz veya suçlu olarak gösterildiğini tespit etmişlerdir. Medyanın tutumu, söylemin odaklandığı belirli göçmen gruplarına göre farklılık gösterse de göçmenlere yaklaşım genellikle olumsuz ve çatışma odaklıdır. Bu çalışmaya dayanarak söylenebilir ki; medyanın söz konusu mesajlarına sık sık maruz kalmak göçe karşı olumsuz tutumlara yol açarak göçmen gruplarına yönelik negatif stereotipleri harekete geçirir ve nihayetinde oy seçimini etkiler. Siyasi partilerin de bu bilginin ışığında seçim kampanyalarını düzenledikleri görülmektedir. Siyasî popülizm, medya etkisi ve bunların sonucunda oluşan toplumsal tepki, siyasi partilerin göçmen meselesini çözülmesi gereken öncelikli sorun olarak ifade etmesini doğurur. Kamuoyunun esas meselesinin göç ve göçmenler olduğu politik ortam, ülkelerin mevcut sorunlarının kaynağının göçmenler olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Stereotipleştirme, bilimsel bir kavrayışın önüne geçer ve tüm göçmenler "kaçaklar, işlerimizi elimizden alanlar, istilacılar, kiraların artmasına neden olanlar" şeklinde klişeleştirilir. İlgili konudaki bilimsel çalışmalar incelendiğinde ise stereotiplerin yanılgıya neden oldukları ortaya çıkmaktadır. Örneğin; Gündoğmuş ve Bayır (2021) göçmenlerin işsizliğe neden oldukları konusundaki görüşlerin sayısal verilerle desteklenemediğini, dolayısıyla bunun bilimsel geçerliliğine şüpheyle bakılması gerektiği tespitinde bulunmuşlardır.

Özetlemek gerekirse, devletler arasında göç serbestiyetinin gerekli olduğu dönemlerde medya ve siyasal iletişim enstrümanlarının olumlu stereotipler yaratarak halk nezdinde göçe dair bir meşruiyet yarattığı; insan hareketliliğinin engellenmesi politika olarak belirlendiğinde ise olumsuz stereotipler aracılığıyla normal şartlarda insan hakları açısından tartışmalı olabilecek uygulamaların engelleyici düzeyde toplumsal ve uluslararası tepkilere maruz kalmadan gerekçelendirildiği ve gerçekleştirildiği görülmektedir. İfade edilebilir ki hükümetler, makro politikalarını bilişsel süreçlerle temellendirerek göçmenlik algısı ve stereotipleştirme vasıtasıyla psikolojik ögeleri politik araç olarak kullanmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, göçmen kimliğinin ötekileştirilmesini; Henri Tajfel ve John Turner'ın Sosyal Kimlik Teorisi çerçevesinde, sosyal bilişsel bir süreç olan stereotipleştirme ögesinin dâhil olduğu bir süreç olarak izah etme çabasının bir ürünüdür. Birey, ait olduğu grubu değerlendirirken olumlu bir tutum sergileme motivasyonu ve kendi grubunu diğer gruplardan üstün ve farklı görme temayülünü grubuyla özdeşleşme vasıtasıyla gerçekleştirir. Tajfel ve Turner, bu özdeşleşmeyi bir sosyal psikoloji

teorisi ile açıklamaya çalışmışlardır; Sosyal Kimlik Teorisi, grup üyeliği ve süreçlerini, gruplar arası ilişkileri inceleyen bir sosyal psikoloji teorisidir. Çalışmada rehber alınan teorinin kabulleri, günümüzde hâlen teorik ve ampirik çalışmalara temel olmaya devam etmekle birlikte araştırmacıların grup davranışları, ötekileştirme, ırkçılık, önyargı, aidiyet ve kimlik oluşumu gibi konuları anlama çabası için bir başlangıç noktası sunmaktadır.

Sosyal Kimlik Teorisine göre grup fenomeninin oluşumu için elzem olan bilişsel davranış, insanların diğerlerini kendilerine benzer veya kendilerinden farklı gruplara ayırdığı "sosyal kategorizasyon" davranışıdır. İç gruplar aynı özelliklere sahip bireylerden oluşurken, farklı özelliklere sahip gruplar dış gruplar hâline gelir. Farklı nitelikler farklı şekilde gruplandırılabilir. Söz gelimi ırk, cinsiyet, milliyet, meslek, coğrafya gibi karşılaştırmalı boyutlarda farklı sosyal sınıflandırmalar yapılır ve bu sınıflandırmalar bazı sonuçlar doğurur. İlkin, toplumsal sınıflandırma eylemiyle birlikte iç ve dış gruplar arasındaki "biz" ve "onlar" ayrımı görünür hâle gelir. Bu durum, aynı grubun üyeleri arasındaki benzerliklerin, alternatif grupların üyeleri arasındaki ayrımın "abartılmasına" yol açar. Sosyal kategorizasyonun diğer sonucu, bireylerin gruplar için oluşturulan grup prototipine göre davranış sergilemelerine neden olmasıdır. Grup prototipine uygun davranış grupla özdeşleşmeyi arttırırken dış gruplarla kıyas, grup üyelerinin "öteki" olarak addedilmelerine; nihayetinde iki durumun da mevcudundan fazla görülmesine neden olur. Dolayısıyla insan grupları arasındaki "farkın" vurgulanması, grupların kendi içlerinde bütünleşmesi, ötekinin varlığı, bireylerin kimliklerinin oluşmasında zaruri birer basamaktır. Ötekileşme; bireylerin kendi iç-gruplarına aidiyet bağının gücüne ve sosyal kimliklerinin diğerlerinden (dış-gruplardan) farklı oluşlarına dayanır. Dolayısıyla ifade edebiliriz ki; "biz" ve "onlar" ayrımı, birey ve grupların kimliklerinin farklılığına dayanan doğal bir süreçtir. Nitekim bu çalışmanın temel aldığı Sosyal Kimlik Teorisi ve yukarıda belirtilen çalışmalar (Tajfel, 1971; Hegel, 1986; Elçinova, 2012; Şirin, 2012), kimlik inşasında vurgulanan bu önermenin gerçekliğini tasdik eder. Buna göre, ötekinin mevcudiyetini toplumsal bağlamda bir sorun addeden olgunun yalnızca ötekileştirme üzerinden okunarak mücadelenin ötekinin mevcudiyetine yönelik olması, sorunun ortadan kaldırılması konusunda yetersiz kalacaktır. Sosyal bilişsel bir süreç olarak stereotipleştirme ise "öteki"ni bir "problem" addetme yönünde etkilemektedir. Toplumsal bütünlüğü tehdit eden, özdeşleşme sorunu yaratarak toplumsal ayrışmayla sonuçlanabilen bir unsur olan olumsuz stereotipleştirme, göçmenlerin ve ev sahibi toplumun kendilerini güvende hissetmelerini engelleyerek göçmen toplulukların marjinalleşmelerine sebep olmaktadır. Dolayısıyla öteki ve ötekileştirmeyi sarih bir kavrayışa tabi tutmadan sosyal bütünlüğü "öteki"nin mevcudiyetine kast ederek tesis etmeye çalışmak yerine sosyal bilişsel süreçlerin analiz edildiği yöntemlere yönelmek, başarı olasılığı daha yüksek politikalar üretecektir.

Sosyal Kimlik Teorisinin izah ettiği "sosyal karşılaştırma" mekanizması ile grup üyesi, iç-grubunu kayırarak ona olumlu nitelikler yükler. İç-grup ile dış grup(lar) arasındaki farkın abartma etkisiyle olduğundan fazla kabul edilmesi, sosyal bilişsel etkenlerle beraber dışsal bir tetikleyici olarak medya ve siyasal iletişim unsurlarının katkısıyla stereotipler üretir. Medya ve siyasi partilerin eylemleri ile söz konusu stereotipleri yaratmadaki ısrarları, göçmenlerin iç-grup normlarına daha sıkı sarılmaları; grup prototipine bağlı olmayı daha katı bir formda yürütmeleri ve sürecin devamında yerleşik toplum tarafından dışlanmalarına neden olmaktadır.

Dolayısıyla göçmenlerin toplumdan dışlanma deneyimlerini arttıran husus ırk, din, dil, etnik köken ve benzeri çeşitli grup üyeliklerine, farklı sosyal kimliklere sahip olmalarından ziyade olumsuz birer stereotip olarak algılanmalarıdır. Bu önermenin, makalede yapılmaya çalışıldığı gibi, Sosyal Kimlik Teorisinin kavramları, deneysel çalışmalar ve sosyal bilişsel süreçlerle ispat edilmesi mümkündür. Nitekim çalışmada örneklendirildiği üzere, ötekileştirme pratiğinin gerçekleşmesi için -aynı soy veya dinden olsa bile- farklı bir grup kimliğinin varlığı yeterlidir. Göçmen kimliği ile etkileşimin olumsuz algılanması, sıkça işlendiği gibi, soyut şekilde ele alınan ötekileşmenin varlığı değildir zira insan gruplarının varlığı ve kimliklerin oluşumu bizzat bu mevcudiyete bağlı bir süreç olarak meydana gelir. Dolayısıyla kimliklerin ontolojisine ve farklılığına dayanan "öteki"nin oluşumuna dair mücadele ile toplumsal çatışma ve özdeşleşme sorunlarının bertaraf edilemeyeceği, daha kapsamlı politik ve psikolojik çözümlere başvurulması gerektiği çıkarımı yapılabilir. Bu çözümler tüm dünyada adil ve insanî göç yönetiminin oluşturulma gayreti ile eğitim, kültürel etkileşim, sosyal hizmetler, toplumsal katılım ve çeşitlilik yönetimi gibi başlıklar altında bir dizi girişimle gerçekleştirilebilir. İlkin, stereotip oluşumuna yönelik bilinçlendirme çalışmaları gelmektedir. Bu çalışmalarla eş zamanlı olarak ırkçılığa karşı kurumsal mücadele de toplumsal huzuru muhafaza etmek için hayata geçirilmesi gereken politik psikolojik bir çözümdür. Zira bilinçsizlikten doğan, bilimsel verilerle ispatlanmamış durumlar olumsuz stereotipler yaratarak ırkçı söylem ve tutumların teşkiline neden olmakta, bu da toplumsal bütünlüğe zarar vermektedir.

Sosyal Kimlik Teorisini iç-grup kayırmacılığı varsayımına atıfla geliştirilebilecek bir çözüm, göçmenlerin dış-grup ayrımcılığına uğramalarını minimize etmek, göçmenler hakkındaki olumsuz stereotiplerin oluşmasını önlemek üzere yerli halk ve göçmenler arasında iç-gruplar teşkil etmeye yönelik olabilir. Buna göre çeşitli kimliklere sahip grupların etkileşimi arttırılarak iç-gruplar oluşturulabilir. Meydana getirilen bu grupların bir arada yaşama deneyimi; duygudaşlığı arttırıcı projeler, amaçlar ve müşterek ilgi alanları sayesinde arttırılacaktır.

Göç realitesinin topluma doğru şekilde anlatılması ve toplumsal diyalog kurumlarının kurulması, göçmenlerle yerli halk arasındaki olumsuz stereotipleştirme ve çatışma ihtimalini minimize edecektir. Söz konusu kurumlar farklı gruplar arasındaki diyalog ve anlayışı artırmak için farklı etkinlikler düzenleyecek, böylece farklı kimlik ve kültürlerin birbirlerine olumsuz stereotipler atfederek önyargı oluşturma ihtimali azalacaktır. Eğitimde farklı kültür ve görünüşe sahip "öteki" olmanın sosyal bütünlüğü tehdit etmek için yeterli olmadığına dair telkinlerle beraber ayrımcılık ve ırkçılığa karşı sıkı yasal düzenlemeler, farklı kültürlere saygı duyma konusunda kamuoyu farkındalığını yaratarak göçmenler ve yerli halk arasında sosyal uyum oluşturacaktır.

Devlet kurumları ve siyasi partilerin siyasi hedeflerine ulaşmak için sarf ettikleri popülist söylemler ve göçmenler ile yerli halk arasında tesis edilemeyen adil toplumsal düzen ayrımcılığı körüklemekte, empati ve diyalogun kurulmasına engel olarak göç/göçmenlik kavramlarının anlaşılmasını sekteye uğratmaktadır. Dolayısıyla ifade edilebilir ki; ülkeye ve göç politikasına göre çeşitlendirilebilecek çözüm önerilerinde başarıya ulaşmak için politik ve psikolojik çözümler birlikte düşünülmelidir.

Notlar

[1] Politik psikoloji literatürü için bknz.: Martha L. Cottam vd., *Introduction to Political Psychology* (New York: Routledge, 2015).

[2] Göç ve küreselleşme ilişkisi için bknz.: Suna Gülfer Ihlamur Öner - N. Aslı Şirin Öner (ed.), *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012).

[3] Tajfel'in ilgili çalışmalarına örnek olarak bknz.: Henri Tajfel, "Cognitive Aspects of Prejudice", *Journal of Social Issues* 25 (1969), 79-97.

[4] Söz konusu tartışma ve kitaplar için bknz.: Dominic Abrams - Michael A. Hogg, *Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances*. (London: Harvester/Wheatsheaf, 1990).; Michael A. Hogg, *The Social Psychology of Group Cohesiveness: From Attraction to Social Identity*. (London: Harvester/Wheatsheaf, 1992).

[5] Teorinin terihsel ve eleştirel bir incelemesi için bknz.: Matthew J. Horsey, "Social Identity Theory and Self-categorization Theory: A Historical Review", *Social and Personality Psychology Compass* 2/1 (2008), 204-222.

[6] İlgili güncel çalışmalara örnek olarak bknz.: Hayfat Hamidou Schmidt - Sabrina Jasmin Maye, "The Relation Between Social Identities and Outgroup Hostility Among German Immigrant-Origin Citizens", *Political Psychology* 42/2 (2021), 311-331.;

[7] Teori hakkında Türkçe kaynak için bknz.: Sibel Ayşen Arkonaç, *Gruplararası İlişkiler ve Sosyal Kimlik Teorisi.* (İstanbul: Alfa Basın Yayın, 1999).

[8] Sosyal Kimlik Teorisini göç ile ilişkilendiren çalışmalara örnek olarak bknz.: Aira Hurtado vd., "Social Identities-A Framework for Studying the Adaptations of Immigrants and Ethnics: The Adaptations of Mexicans in the United States", *Social Problems* 41/1 (1994), 129-151.

[9] Göç, göçmen ve stereotipleştirme ilişkisini analiz eden çalışmalar için bknz.: Sylwia Miazga, "Stereotypes of Refugees as Presented in the Media and the Reality of Problems Linked with Cultural Adaptation and Social Integration of the Immigrant Children", *Social Communication* 4/s1 (2018), 30-37.; David A. McDonald vd., "Guess Who's Coming to Dinner: Migration from Lesotho, Mozambique and Zimbabwe to South Africa", *International Migration Review* 34/3 (2000), 813-841.

Kaynakça

Abrams, Dominic – Hogg, Michael A. *Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances*. London: Harvester/Wheatsheaf, 1990.

Akıncı, Buket vd. "Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul". *Göç Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2015), 58-83.

Allport, Gordon Willard. *The Nature of Prejudice*. Oxford: Addison-Wesley Publishing Company, 1954.

Aronson, Elliot vd. *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2012.

Aronson, Joshua vd. "Reducing the Effects of Stereotype Threat on African American College Students by Shaping Theories of Intelligence". *Journal of Experimental Social Psychology* 38/2 (2002), 113–125.

Sibel Ayşen Arkonaç, *Gruplararası İlişkiler ve Sosyal Kimlik Teorisi.* İstanbul: Alfa Basın Yayın, 1999.

Atak, Hasan. "Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 3/1 (2011), 163-213.

Bauman, Zygmunt. *Sosyolojik Düşünmek.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2002.

Berger, Peter. *Dinin Sosyal Gerçekliği*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1993.

Bilgin, Nuri. *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşina Kitaplar, 2007.

Bleiker, Roland vd. "Visual Cultures of Inhospitality". *Peace Review* 26/2 (2014), 192-200.

Brehm, Sharon S. - Kassin, Saul M. *Social Psychology*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1993.

Castles, Stephen - Miller, Mark. *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Connolly, Willian. Kimlik ve Farklılık. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.

Cottam, Martha L. vd. *Introduction to Political Psychology*, New York: Routledge, 2015.

Çilingir, Sevgi. *Müslüman Göçmenlerin Ötekileştirilmesi, Güvenlikleştirilmesi ve Entegrasyon Çelişkisi: İngiltere Örneği:* İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2016.

Deemer, Eric vd. "Academic Procrastination in Stem: Interactive Effects of Stereotype Threat and Achievement Goals". *The Career Development Quarterly* 62/2 (2014), 143-155.

Demirtaş, Hanife Andaç. "Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar". *İletişim Araştırmaları* 1/1 (2003), 123-144.

Doosje, Bertjan - Ellemers, Naomi. "Stereotyping Under Threat: The Role of Group Identification". *The Social Psychology of Stereotyping and Group Life*. ed. Russel Spears vd. 257-273. Oxford: Blackwell, 1997.

Eberl, Jakob Moritz vd. "The European Media Discourse on Immigration and Its Effects: A Literature Review". *Annals of the International Communication Association* 42/3 (2018), 207–223.

Eagly, Alice vd. "Are Women Evaluated More Favorably Than Men?: An Analysis of Attitudes Beliefs, and Emotions". *Psychology of Women Quarterly* 15/2 (1991), 203–216.

Elçinova, Magdalena. "1989 Göçü ve Sonrası ile İlgili Türkiye'de Yapılan Sosyolojik Araştırmalarla İlgili Bir Değerlendirme". *89 Göçü: Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç.* ed. Nuran Ersoy Hacısalihoğlu - Mehmet Hacısalihoğlu. 518-537. Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi, 2012.

Emeklier, Nihal - Emeklier, Bilgehan. "Görselin Duygusal Gücü: Göçmen, Mülteci ve Sığınmacıların Küresel Görsel Politikadaki Temsili Üzerine". *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 2/26 (2022), 518-537.

Foucault, Michel. *Seçme Yazılar 4: İktidarın Gözü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.

Giritli İnceoğlu, Yasemin. *Medya Nefret ve Ötekileştirme: Söyleşiler*. İstanbul: Köprü Kitap, 2017.

Göka, Erol. *İnsanlar Kısım Kısım: Toplumlar, Zihniyetler, Kimlikler*. Ankara: Aşina Kitaplar, 2006.

Gündoğmuş, Bekir - Bayır, Musa. "The Effect of International Migration on Unemployment: An Empirical Analysis on the European Countries". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi 1*0/4 (2021), 2204-2217.

Hamilton, David L. vd. "Stereotypes". *Handbook of Social Cognition*. ed. Robert S. Wyer - Thomas K. Srull. 238-260. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1994.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. *Tinin Görüngübilimi*. İstanbul: İdea Yayınları, 1986.

Heywood, Andrew. *Siyasî İdeolojiler*. Ankara: BB101 Yayınları, 2016.

Hogg, Michael A. - Abrams, Dominic. *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. London: Routledge, 1988.

Hogg, Michael A. *The Social Psychology of Group Cohesiveness: From Attraction to Social Identity*. London: Harvester/Wheatsheaf, 1992.

Hogg, Michael A. "Group Cohesiveness: A Critical Review and Some New Directions". *European Review of Social Psychology* 4/1 (1993), 85-111.

Hogg, Michael A. vd. "A Tale of Two Theories: A Critical Comparison of Identity Theory with Social Identity Theory". *Social Psychology Quarterly* 58/4 (1995), 255-269.

Horsey, Matthew J. "Social Identity Theory and Self-categorization Theory: A Historical Review", *Social and Personality Psychology Compass* 2/1 (2008), 204-222.

Hortaçsu, Nuran. *Ben Biz Siz Hepimiz: Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler*. Ankara: İmge Kitabevi, 2007.

Hortaçsu, Nuran. *Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler*. Ankara: İmge Kitapevi, 2014.

Hurtado, Aira vd. "Social Identities - A Framework for Studying the Adaptations of Immigrants and Ethnics: The Adaptations of Mexicans in the United States". *Social Problems* 41/1 (1994), 129-151.

Ihlamur Öner, Suna Gülfer - N. Aslı Şirin Öner (ed.), *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Ilgın, Candan - Hacıhasanoğlu, Orhan. "Göç-aidiyet İlişkisinin Belirlenmesi İçin Model: Berlin/Kreuzberg örneği". *İTÜ Dergisi* 5/2 (2010), 59-70.

Johnson, Heather L. "Refugees". *Visual Global Politics* . ed. Roland Bleiker. 244-250. New York: Routledge, 2018.

Jones, Melinda. *Social Psychology of Prejudice*. New Jersey: Prentice Hall, 2002.

Karaça, Zehra Nur. "Suriyeli Mülteci Gençlerde Kimlik Sorunu/Karmaşası". *İNSAMER* 42 (2017), 1-11.

Kundakçı, F. Seda. "Heteroseksizm ve Ötekileştirme Eleştirisi". *Liberal Düşünce Dergisi* 71 (2013), 65-79.

Lau, Richard R. "Individual and Contextual Influences on Group Identification". *Social Pscychology Quarterly* 52/3 (1989), 220-231.

Le Bon, Gustave. *Psychology of Crowds*. London: Sparkling Books Limited, 2009.

Leyens, Jacques-Philippe vd. S*tereotypes and Social Cognition*. London: Sage Publications Inc., 1994.

Lippman, Walter. *Public Opinion*. New York: Transaction Publishers, 1922.

Lippman, Walter. *Kamuoyu*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2020.

Mackie, Diane M. "Social Psychological Foundations of Stereotype Formation. *Stereotype and Stereotyping.* ed. C. Neil Macrae vd. 41-47. New York: The Guilford Press, 1996.

Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

McDonald, David A. vd. "Guess Who's Coming to Dinner: Migration from Lesotho, Mozambique and Zimbabwe to South Africa". *International Migration Review* 34/3 (2000), 813-841.

Miazga, Sylwia. "Stereotypes of Refugees as Presented in the Media and the Reality of Problems Linked with Cultural Adaptation and Social Integration of the Immigrant Children". *Social Communication* 4/s1 (2018), 30-37.

Nahya, Z. Nilüfer. "İmgeler ve Ötekileştirme: Cadılar, Yerliler, Avrupalılar". *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi* 1/1 (2011), 27-38.

Papastergoadis, Nikos. *The Turbulence of Migration*. Cambridge: Polity Press, 1999.

Plummer, Ken. "Kimlik". *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü.* ed. William Outhwaite. 418-420. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.

Said, Edward. *Orientalism*, London: Routledge & Kegan Paul, 1978.

Schmidt, Hayfat Hamidou - Maye, Sabrina Jasmin. "The Relation Between Social Identities and Outgroup Hostility Among German Immigrant-Origin Citizens". *Political Psychology* 42/2 (2021), 311-331.

Schnapper, Dominique. *Sosyolojik Düşüncenin Özünde Öteki ile İlişki*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

Spencer, Steven vd. "Stereotype Threat and Women's Math Performance". *Journal of Experimental Social Psychology* 35/1 (1999), 4-28.

Steele, Claude - Aronson, Joshua. "Stereotype Threat and the Intellectual Test Performance of African Americans". *Journal of Personality and Social Psychology* 69/5 (1995), 797-811.

Sözen, Edibe. *Demir Kafesten Plastiğe Kimliklerimiz*. İstanbul: Birey Yayınları, 1999.

Sözer, Akif. Göç, "Toplumsal Aidiyet ve Uyum". *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi* 14/28 (2019), 418-431.

Şirin, N. Aslı. "1989 Göçü ve Sonrası ile İlgili Türkiye'de Yapılan Sosyolojik Araştırmalarla İlgili Bir Değerlendirme". *89 Göçü: Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç.* ed. Nuran Ersoy Hacısalihoğlu - Mehmet Hacısalihoğlu. 397-421. Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi, 2012.

Henri Tajfel, "Cognitive Aspects of Prejudice". *Journal of Social Issues* 25 (1969), 79-97.

Tajfel, Henri vd. "Social Categorization and Intergroup Behaviour". *European Journal of Social Psychology* 1/2 (1971), 149-178.

Tajfel, Henri. "Social Categorization, Social Identity and Social Comparison". *Differentiation Between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations.* ed. Henri Tajfel. 61-76. London: Academic Press, 1978.

Tajfel, Henri. "The Achievement of Group Differentiation". *Differentiation Between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations.* ed. Henri Tajfel. 77-101. London: Academic Press, 1978a.

Tajfel, Henri - Turner, John. "An Integrative Theory of Intergroup Conflict". *The Social Psychology of Intergroup Relations.* ed. William G. Austin vd. 33-47. CA: Brooks Cole Publishing, 1979.

Tajfel, Henri. *Human Groups and Social Categories*. Cambridge University Press, 1981.

Tatar Canbay, Hüsniye. "Sürgünler Mekânı Dünya: Göç, Çokkültürlülük ve Ötekileştirme. *e-Journal of New World Sciences Academy* 8/1 (2012), 72-81.

Turner, John. "Social Comparison and Social Identity: Some Prospects for Intergroup Behaviour". *European Journal of Social Psychology* 5/1 (1975), 1-34.

Turner, John - Brown, Richard. "Social Status, Cognitive Alternatives and Intergroup Relations". *Differentiation Between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations.* ed. Henri Tajfel. 201-300. London: Academic Press, 1978.

Turner, John. "Towards a Cognitive Redefinition of the Social Group". *Social Identity and Intergroup Relations.* ed. Henri Tajfel. 15-36. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.

Turner, John. *Rediscovering the Social Group: A Self Categorization Theory*. Oxford: Basil Blackwell, 1987.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim 28 Mayıs 2023. https://sozluk.gov.tr/.